

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

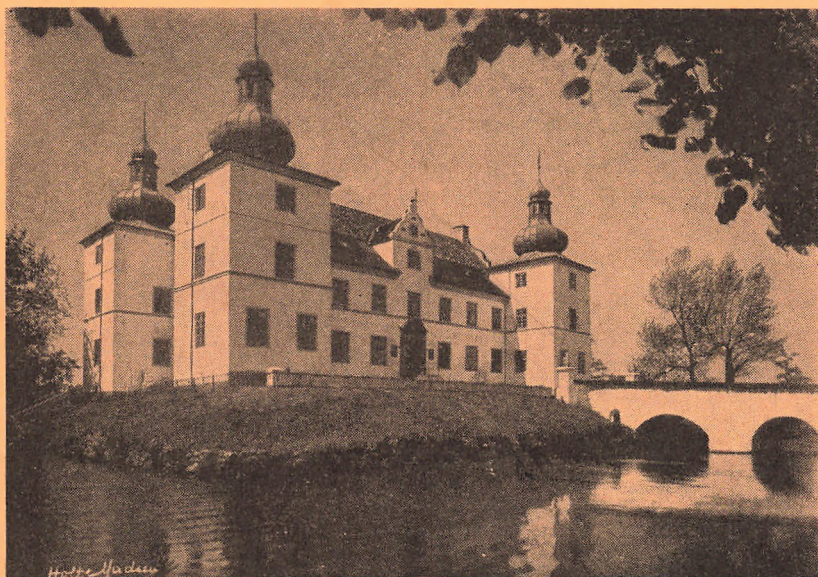
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ENGELSHOLM

HØJSKOLEKREDS

Aarskrift 1944

Statens
Pædagogiske Studiesamling
København V.

Hilsen til højskolekredsen.

Siden vi sidst udsendte aarsskriftet er der jo for os og vor skole sket skæbnesvangre ting, og højskolekredsens arbejde er derfor blevet standset, men endnu kan vi dog holde forbindelsen vedlige med kredsen gennem dette skrift.

Den 13. marts fik vi beslaglæggelsesordren, den var dateret 8. marts. Vi havde længe anet, at det vilde ske, men selvfølgelig havde vi haabet paa det bedste. Der var intet angivet om, hvornaar vi skulde ud, og de danske myndigheder viste sig ude af stand til at faa det opklaret. Vi vidste andre steder fra, hvor hastigt der undertiden kunde handles i et saadant tilfælde, og da humøret heller ikke stod særlig højt, bestemte vi at slutte skolen. Den 18. marts rejste eleverne, og et par dage efter fik vi endelig besked om, at vi godt kunde blive til maj. Men gjort var gjort.

Hvor skulde vi hen og hvordan? Det viste sig umuligt at faa biler til flytningen, og hvor finde plads til vore sager o. s. v.? Her fik vi god hjælp af egnens folk, og netop nu, da det kneb saa slemt, mærkede vi, at der var mange folk i egnen, der havde sind til at hjælpe. Kun den, der har været i en saadan stilling, som den, vi var i, at blive sat ud af hus, hjem og arbejde, det, som vi havde sat alt ind paa og bekostet saa dyrt, vil forstaa fuldt ud, hvor det kunde varme og gøre glad, hver gang telefonen ringede, og folk, ofte helt fremmede, tilbød deres hjælp, kørsel eller plads til møbler. I en saadan tid lærer man mennesker at kende —, og alle de mennesker har vi ikke glemt, men sender dem her en hilsen og tak. Det er alt, hvad vi kan præstere til gengæld nu, men vi vil blot sige, at vi vender tilbage til den sag, saa saare tiderne ændres, og Engelsholm atter kan aabne sine døre. Mange kørte og mange gav plads for vore ting. Vi siger tak derfor. To familjer skal blot nævnes her. Chr. Jensens i St. Lihme, som ordnede al kørsel for os og ikke sparede sig paa noget punkt. Snedker Bendixen i Bredsten fik ideen med at leje vandrehjemmet her og hjalp os at sætte det i værk.

Den 12. april flyttede vi. Det var min kones fødselsdag og velnok den underligste, hun endnu havde oplevet. Hernede kunde vi ikke holde møder, og Engelsholm Højskolekreds maatte da gaa ind i den hviletilstand, hvori den nu befinder sig. Vi haaber paa snarlig bedring og venter, at der i det stille samles kræfter til nyt arbejde i den tid, der kommer. Naar engang, det ske snart, at vore tillidsmænd atter kommer med listerne, saa slut op om sagen og arbejdet, som De før har gjort. Det venter vi og haaber,

at der ogsaa her om denne sag og i disse egne, trods alle de skaar den sidste tid har slaaet, kan vises et eksempel paa sammenhold og vilje til at genrejse, hvad krigen brød ned. Nogle vil vi maa-ske nok komme til at savne til den tid, jeg tænker paa alle de folk i kredsens vestlige del, som i januar betalte kontingent, men som nu er borte fra hus og hjem og egn. Lad os haabe, at de fleste finder hjem igen. Naar man selv sidder roligt og trygt, er det ofte svært helt at forstaa, hvad det vil sige, som er haendt saa mange i vor kreds, men vi sender her en særlig hilsen til dem, som krigen ramte og gir dem et: Vel mødt igen!

Her hos os er det gaaet over forventning. Sommerskolen var overfyldt, og trods vanskeligheder gik det hele storartet. Sidst i august havde vi et to-dages møde for haandværksmestre fra amtet. Det var sat i scene af snedkermester Frede Bendixen, smedemester Skou og sadelmagermester Hansen, Bredsten. Det var i alle maa-der vellykket, og det var en stor opmuntring for os, at vi ogsaa nu kunde være med i et arbejde ud over skolens daglige.

Mens dette skrives gulner skovene rundt omkring og november er nær. Vi kan kun have højst 40 elever her om vinteren, saa vi har maattet sige nej til godt og vel lige saa mange til. Det er ærgerligt, men vi maa haabe, at vor unge skole ogsaa kan bære dette nedslag og vinde frem igen.

Lad os fæste lid til, at vi snart maa gaa ind i en bedre tid —, i hvert fald en tid, hvor vi kan arbejde fremad igen allesammen.

Vi sender her en hilsen til alle kredsens medlemmer. Ja, meget kan ske inden nytaar, men derfor ønsker vi alligevel: Glædelig jul og et godt og velsignet nytaar!

Gudrun og Sune Andresen.

Engelsholm*).

En af vore skønneste gamle Herregaarde er Engelsholm, der ligger i Nørup Sogn, to Mil vest for Vejle, i en Dal og ved den Sø, der har faaet Navn efter Gaarden. Til venstre Side og lige for Gaarden paa den modsatte Bred udbreder sig en stor Skov, og Søen danner en yndig Modsætning til de høje og nøgne Bakker og Skoven. Gaarden er bygget paa helt opfyldt Grund; ved en muret Bro, der hviler paa to Buer, staar Hovedbygningen i Forbindelse med Ladegaarden, og den er omgiven af Grave, som faar Tilløb fra Kildevæld i Bunden. Vandet staar her flere Alen over Søens Overflade.

Allerede i Aaret 1392 nævnes Engelsholms Enemærker iblandt det Gods, som Adelsmanden *Mattes Kerstensøn* solgte til *Henneke Limbek*; der er nogen Sandsynlighed for, at det er denne Gaard, der menes; i Midten af det 15de Hundredaar tilhørte den næmlig Kongen, og mulig er Engelsholm tillige med det andet Gods, der tilhørte Ætten *Limbek* i disse Egne, kommet under Kronen. 1452 fik Hr. (Ridder) *Timme Nielsen (Rosenkrands)* til Stensballe-gaar (i Vor Herred, Vær Sogn ved Horsens) Engelsholm med noget Gods, næmlig Rosdorp (Rostrup), 1 Bol m. m. i Sødover og Rueholm; derimod fik Kronen 2 Gaarde i Ejstrup, Harte Sogn, Brusk Herred ved Kolding, hvilke ydede 1 Tønde Smør aarlig i Landgilde. Man ser heraf, at Engelsholm den Gang har været en liden Gaard; dog varede det ikke længe, førend dens Omraade udvidedes ved Kjøb og ved Opdyrkning af Jorder, der hidtil havde ligget i Fællig og ikkun nyttedes til Græsning. Af St. Hans Kloster i Ribe købte han noget Gods i Tyrild Herred. Hr. *Timme Nielsen* var Søn af Hr. *Niels Jensen* til Tange, en for mange Tider siden forsvunden Herregaard i Højbjærg Sogn, Lysgaard Herred. 1453 var han Hovedsmand paa Koldinghus og nævnes ved enkelte Lejligheder i de følgende Aar indtil 1457; da var han død, og Kongen tog da hans Enke Fru *Karine*, der var Datter af Hr. *Markvard Rønno*v og Fru *Anne von der Wisch*, tillige med hendes Børn og hendes Gods i sit Værn. Efter sin Fader arvede *Erik Timmesen*

---

*) Sidste aar bragte vi en beskrivelse af Engelsholm fra midten af forrige aarhundrede. I aar bringer vi en lignende, som er lidt mere udførlig og med lidt flere enkeltheder. Den er fra omtrent samme tid. Til næste aar vil vi begynde en længere beskrivelse af Engelsholm, den ældste som findes — fra 1750 — altsaa fra Lichtenbergs tid.

Gaarden. Han opnaaede en høj Alder og ejede Engelsholm i det mindste i et halft hundrede Aar. 1465 var han Kongens Hofsinde (Hofjunker) og fik da alle 40 Marks Sager og derunder paa alt sit Gods, d. e. Ret til at hæve de Bøder paa 40 Mark Penge, som hans Bønder og undergivne dømtes til at udrede. I hans Tid kom Gjødning Gaard og Mølle under Engelsholm; han fik næmlich 1476 et Tingsvidne om, at Hr. *Povel*, Korsbroder i Ribe, havde tilskjødet ham disse Ejendomme. 1484 gav *Jep Stage*, Kannik og Forstander i den Hellig Aands Gaard i Ribe ham Skjøde paa 1 Gaard i Lime, som aarlig ydede i Landgilde 3 Tdr. Korn og 1 Faar, og 1 Byggested paa Sjødore (Sødoever) Mark, hvorimod *Erik Timmesen* overlod Domkapitlet 2 Gaarde i Vorbasse Nybil (Nebel), Slags Herred. I Aaret 1501 fik han et Tingsvidne om det Gods i Bynnebalig (Bindeballe) og Daldover, som hans Fader i sin Tid havde faaet til Vederlag af *Jens Persøn*. *Erik Timmesen* levede endnu i Aaret 1511, og hans Enke, den rige Fru *Margrete Bosdatter Høg*, overlevede ham i det mindste til 1523. Da de ingen Sønner havde, arvedes Engelsholm af Datteren Fru *Bege* (d. e. Elisabeth) *Eriksdatter*, hvis Ægtefælle var *Erik Nielsen Lange*. Denne faldt i Sverige omtrent 1519; hans Enkes Dødsaar ved man ikke. I Aaret 1540 havde hun en Retstrætte med to Bønder i Bindeballe om et Skifte i Bindeballe Skov, hvorom de indgik Forlig. Sønnen *Erik Eriksen Lange*, Lensmand paa Dronningborg (i Randers) blev efter hende Gaardens Ejer. Med sin Hustru Fru *Anne Gjordsdatter* fik han Hovedgaarden Solvig i Sønderjylland; han døde i 1572. Om ham ved man ikke stort mere, end at han gik i Borgen for andre Adelsmænd, saasom *Jørgen Bernekov* til Kjellerup (i Onsild Herred, Svenstrup Sogn ved Mariager) og *Folmer Rosenkrands* til Stensballegaard, for ret betydelige Summer. Nogle Maaneder før sin Død opgjorde *Erik Lange* Regnskabet med en Mand i Nørup Sogn, der i en Tid af 33 Aar havde været hans Foged paa Engelsholm, og denne kom da til at skyldte ham 773 Daler, som han lovede at udrede, naar hans Husbonde eller dennes Arvinge krævede det. I Regnskabet sættes 1 Tønde Smør til en Værdi af 10 Daler, 1 Tde. Rug til 1 Daler og 1 Læs Korn til 30 Daler.

Sønnen *Erik Eriksen Lange*, der arvede Engelsholm, er langt mere bekjendt end nogen af Gaardens tidligere Ejere. Ogsaa han kunde i sine yngre Aar sige god for andre; men senere maatte andre gaa i Borgen for ham. 1582 gjorde han Mageskifte med Kronen, hvorved han fik Gods i Tyrild Herred af Kronen imod at afstaa andet Gods i Jerlev Herred. 1583 solgte han den oven nævnte Herregaard Solvig, som han ogsaa havde faaet ved Arv, til Kronen for en Sum af 58,000 Daler; men heraf eftergav han Kronen 22,000 Daler imod at vorde Lensmand paa Bygholm Slot ved Horsens for Livstid. Allerede den Gang var han i Gæld; *Albert Friis* til Haraldskær (i Skibet Sogn) gav ham næmlich i Januar dette Aar Kvittering for 60 Rdlr., Renten af 1,000 Rdlr., som han skyldte hin. 1586 fik *Erik Lange* Kalds- og Herligheds-

retten til Nørup Kirke, og i Steden overlod han Kronen 2 Gaarde i Sønderjylland. Snart gik det saaledes tilbage med hans store Formue og med hans Styrelse af Lenet, at han i Januar 1590 fik Kongebrev om at holde »Indlager« (Husarrest) i Kjøbenhavn fra 1ste Marts d. A., indtil han havde udredet 1,831¹/₂ Daler, han var Kongen skyldig som Lensmand. Dette Fængsel synes han dog at have været fritagen for, men ikke af den Aarsag, at han havde udredet disse Penge; tværtimod voxede snart Gælden ham saaledes over Hovedet, at han for at undgaa sine Kreditorers paa-trængende Krav forlod sit Fædreland, i det han foregav, at hans Øjemed hermed ikkun var Fortsættelse af sine videnskabelige Studier, hvortil han havde forsynet sig med Regeringens Pas. Det ene Aar gik efter det andet, uden at han kom tilbage. Endelig fradømtes ham 1596 Bygholm Len. Naar man spørger om, hvad der dog kunde være Skyld i, at *Erik Lange* ikke alene satte en stor Formue overstyr, men endog kom i saadan Gæld til Kronen og til flere af sine Standsfæller, at han derfor blev landflygtig, da bliver Svaret: Han vilde gjøre Guld, og det gik ham ligesom saa mange andre Dyrkere af Alchemien. I den Tanke, at de kunde omgjøre andre Metaller til Guld, derved vorde Verdens Herrer og tillige finde »de vises Sten« eller et Middel til at fjærne hvert Sygdomsæmne fra Legemet og forny Livet, have mange tilintetgjort hele Formuer, ej alene sine egne, men ogsaa andres; *Erik Lange* var et af Ofrene for denne Idee, hvilken imidlertid har været til Gavn for Videnskaben. For at søge alchemistisk Visdom hos *Tyge Brahe* drog han til Hven, og her trolovede han sig 1590 med dennes Søster Fru *Sofie Brahe*, der var Enke efter *Otte Thott* til Eriksholm (i Skaane) og i en Alder af 34 Aar. Hun udmærkede sig ved fin Lærddom, i det hun havde mærkværdige Kundskaber i Latinen, den rommerske Literatur, i Chemi og Mathematik; allerede i en Alder af 17 Aar havde hun hjulpet sin Broder med lagttagelsen af en Maaneformørkelse. Nitten Aar gammel, havde hun giftet sig med *Otte Thott*, men var efter faa Aars Forløb bleven Enke. Siden hendes Broder havde bygget det navnkundige Uraniborg, opholdt hun sig jævnlig hos ham og deltog vist nok atter nu i hans astronomiske Arbejder. Efter at have trolovet sig, vendte *Erik Lange* tilbage til Jylland, og det varede hele tolv Aar, inden Giftermaalet fandt Sted. Som oven omtalt, rejste han faa Aar efter til Udlandet og var her ofte nær ved at sætte Livet til dels ved chemiske Forsøg og dels derved, at Hestene en Gang skennede (løb løbsk) for hans Vogn. Imidlertid sad hans trolovede hjemme og udtalte stundum sin Længsel efter ham i latinske Vers, der endnu kunne vække Beundring. Det Haab, hun i det eneste af disse Breve, som endnu haves, har udtalt om, at hun snart skulde gjense ham paa Eriksholm, gik ikke i Opfyldelse. Hendes Broder forlod nogen Tid efter Fædrelandet, hendes Søn var paa Rejser, og selv kunde hun nu ikke længer udholde at sidde hjemme. Hun kom snart i stor Nød for Penge og maatte

pantsætte alt, hvad hun ejede af Værdi. I Følge Broderens Indbydelse vilde hun efter et længre Ophold i Hamborg drage til Prag, hvor han boede; men heraf blev intet, eftersom Broderen døde, inden hun kunde komme did. Endelig fandt hun da sin elskede *Erik Lange* i Nordtyskland, og de holdt derpaa Bryllup i Egernfjord 1602. I denne slesvigske By synes de at have levet nogle Aar og i yderst trange Kaar. Medens Nøden nu en Gang var meget stor, kom just to af Fruens Veninder til Byen; da de saa, hvor fattig hun var, delte de alt sit Linned med hende, og en af dem lod om Natten sprætte Livet fra sin egen Kjole og sy til Fru *Sofies*, eftersom det gamle, hun bar, ikke længer vilde holde sammen. En Guldkæde og et Ur satte de ud for at indløse *Erik Langes Klæder*, og efter at de vare komne hjem, sendte de hende noget Lærred og andre gode Ting. Det var saa langt fra, at hendes Mand nu var klog af Skade, at han tværtimod havde lige travlt med at fare omkring og at gjentage sine Forsøg paa at gjøre Guld, og hans Hustru, der i det oven nævnte Brev udtaler nogen Rædsel for »Kullenes sorte Konst«, gik ham til Haande hermed; hun skriver saaledes en Gang: »Jeg har meget at gjøre, jeg skriver, jeg studerer og *destillerer*, hvad jeg kan skrabe sammen, jeg gjør, hvad jeg har Lyst til, noget andet kan jeg ikke give mig af med.« Efter faa Aars Ægteskab døde *Erik Lange*, man ved ikke hvor; hans Enke flyttede derpaa tilbage til Eriksholm og opnaaede uagtet sin Sygelighed og sine mange Gjenvordigheder den høje Alder af 87 Aar. Paa Grund af sin Aand, Lærddom og Skæbne og som Tyge Brahes Søster og Aandsfælle vedblev hun at være en usædvanlig Kvinde for enhver, som satte Pris paa Højsind og Snille. I Aaret 1589 skal *Erik Lange* have bygget Latinskolen i Horsens. Allerede den Gang maa hans Kaar have været trange, og kort efter måtte han skille sig ved sin fæderne Gaard.

Gaarden kom dog ikke i fremmede Hænder; thi den ny Ejer var hans tidligere Medejer *Knud Brahe*, hvis Hustru var hans Søster Fru *Margrete Lange*. Denne havde tidligere været gift med *Jens Kaas* til Gudumlund (i Gudum Sogn, Helleum Herred, Aalborg Amt), der døde 1579 i en Alder af 63 Aar. Fru *Margrete* var efter hans Død Enke endnu i Aaret 1582; men et Par Aar efter ægtede hun *Knud Brahe*, som derved blev Medejer af Eriksholm. Efterhaanden udløste han sin Hustrus Broder af Fællesskabet og blev i det seneste 1592 Enejer. Han opførte en ny Hovedbygning, hvortil hans Broder *Tyge Brahe* skal have givet ham Tegningen, og indviede den Nytaarsdag 1593. I Aaret 1602 fik *Knud Brahe* Bygholm Len og havde det til sin Død 1615; da var han 60 Aar gammel. Fru *Margrete Lange* var ogsaa en Kvinde, der lagde Vind paa lærde Sager, dog ikke paa Mathematik eller Chemi, men paa Theologi; hun har oversat to gudelige Skrifter fra Fransk, af hvilke det ene er en Samtale om Troens og den christelige Religions Artikler og det andet en Undervisning om et christeligt Liv og Levned; de udkom samlede 1608, og Professor

Hans Povelsen Resen skrev Fortalen dertil. Som *Knud Brahes* Enke byggede hun Kapellet ved Nørup Kirke og lod Choret hvælve. For at Præsterne ved denne Kirke for Fremtiden skulde prædike i Fasten over Christi Lidelse, tillagde hun dem 1621 en Gaard i Byen Uve eller Uge i Ringgive Sogn. Aaret efter døde Fru *Margrete*, hvilket man ser af hendes Gravskrift i Kirken. Da hun var barnløs, tilfaldt Gaarden *Jørgen Brahe* til Hvedholm (i Fyn), Søn af *Sten Brahe* til Knudstrup og Fru *Birgitte Rosenkrands*. Han blev senere Ridder og Rigsraad og var gift med Fru *Anne Gyldenstjerne*; i Fyn havde han megen Indflydelse i sin Tid. Nogle Aar før sin Død (1661) overlod han Gaarden til sin Søn *Preben Brahe*, der 1657 skrev sig til Engelsholm. Denne Mand var gift med Fru *Susanne Gjoe*, Datter af *Falk Gjoe* til Hvidkilde og Fru *Karen Bille*. Han opnaaede den høje Alder af 81 Aar og døde 1708; i Nørup Kirkes Kapel fandt ogsaa han sit sidste Hvilested. Sønnen Kapitajn *Henrik Brahe* arvede Gaarden efter ham, men var den sidste Ejer af denne gamle og udmærkede Æt.

Hans Enke Fru *Henrikke Sofie Bille*, Datter af *Knud Bille* til Skjerildgaard og Fru *Mette Gyldenstjerne*, solgte Gaarden til Grev *Frederik Danneskjold-Samsø*, der overtog Engelsholm den 1ste Maj 1727. Da han fire Aar efter drog til Kjøbenhavn for at styre Flaadens Sager, solgte han Gaarden til *Gert Hansen*, en Kjøbmandssøn fra Horsens, der 1739 lod sig adle med det tyske Navn *Lichtenberg* og tilsidst blev Etatsraad. Han var en meget rig Mand og købte efterhaanden en Mængde jyske Godser. Af den Tids Godsejere var han en af de bedste, og han viste megen Omhu for at forbedre Bøndernes Kaar, saa vidt det lod sig gjøre uden at ophæve Hoveriet. Han byggede nogle Skoler og Hospitaler, Nørup og Ranbøl Kirker ombyggede han for største Delen, ligesom han og forsynede først nævnte Kirke med Blytag og Hvælvinger og gav Taarnet et smukt Spir. Forgyldningen, Malerierne og Indskrifterne i denne Kirke ere ogsaa fra hans Tid. 1732 anlagde han et Teglbrænderi ved Engelsholm og 1733 Papirmøllen i Ranbøl. Han døde 1764, hans Dattermand *Christen de Linde* fik da Gaarden, og efter ham kom Justitsraad *de Lichtenberg*, der var Broder til dennes Hustru og Assessor i Højesteret. Kun en kort Tid havde ogsaa han Gaarden, hvis næste Ejer var Kammeraad *Duus*, som begyndte at sælge Godset og at ødelægge Skoven, hvilket sidste Generalkrigskommissær *Hjelmkrone*, der 1773 købte Engelsholm, tildels fik fuldført. Indtil 1784 havde Engelsholm foruden denne tre Ejere efter hverandre, af hvilke den første var Kammerherre *Christian Frederik Tønne v. Lüttichau* til Aakær (i Falling Sogn, Hads Herred, Aarhus Amt). Denne Mand blev senere bekjendt ved sin Kamp for Stavnssaandets Bevarelse; medens han ejede Engelsholm og i nogen Tid boede der, havde han en Retssag med en Huslærer, som paadrog ham Ubehageligheder. Siden den gamle danske, i Sandhed nationale Adel ved den sørgelige Enevældes Indførelse var trængt til Side

af en indvandret tysk Adel, var det jævnlig Tilfældet, at man i de mange hel- og halvtyske fornemme Familier holdt tyske Huslærere; nu lader man sig dog i Almindelighed nøje med tyske Lærerinder. Valget af disse Huslærere var naturligvis ingenlunde altid heldigt; man trøstede sig da alligevel med, at en Tysker altid maatte være bedre end Danmarks egne Børn. Lüttichau havde ogsaa faaet en saadan Tysker, I. Chr. von Gritsch, der var nogle og fyrretyve Aar gammel, da han omtrent 1780 kom til Engelsholm som Huslærer. Hvad enten nu Tyskeren foruden at være en Æventyrer ogsaa har været en maadelig Person, eller og Herremanden ved sin stolte Adfærd havde været Skyld i det spændte Forhold imellem dem, nok er det, at de fremførte Ukvæmsord imod hverandre, hvoraf der opstod en Retssag. Herremanden lod ham tilsidst sætte i Slutteriet, hvor den tyske Huslærer døde 1786. Under denne Sag indsendte *Lüttichau* en Ansøgning eller Memorial til Regeringen, og en Kabinetsordre af 2den April 1784 paalagde da Kancelliet at tilskrive ham følgende Svar: »Vi ville af Medlidenhed med ham ikke alene fritage ham for de 26 Skill. daglig til en Arrestants Underholdning, som han efter sin egen Fortælling saare ubesindig har bragt Os ind i Landet og betroede sine Børn, men endnu det, som er meget mere: Vi ville af Medlidenhed med hans Hustru og Børn for denne ene Gang tilgive ham hans daarlige Dumdristighed, som hans Memorial indeholder. Dersom han ikke skulde føle denne Vor faderlige *Skaansel*, faa Vi at lade Vor kongelige *Retfærdighed* virke. Vor Ordre, som ikke indeholder uden Vor ømme Omhu for Retstens Pleje efter Loven, bliver i alt øvrigt uforanderlig.«

Før denne Kabinetsordre udstædtes, havde Engelsholm faaet en ny Ejer, Kammerherre *Juul* til Billeshave (i Fyn), som ikkun havde Gaarden en meget kort Tid, eftersom Justitsraad *Hans Henrik Tønder* købte den i Aaret 1784. *Lüttichau*, der var alt for adelstolt til at tro, at Bønderne havde Ret til at nyde samme Frihed som deres Medborgere, havde dog Ord for at være en menneskelig Godsejer imod sine egne undergivne; nu fik Engelsholms Bønder en Herremand, der kun ansaa dem for sine Trælle. Allerede Aaret efter Købet af Gaarden viste han, at han ikke brød sig det mindste om deres Velfærd, i det han i Høstens Tid paalagde dem saa meget Hoveri, at deres eget Korn tog Skade og raadnede. Snart kom den Tid, da Regeringen indsaa, at ogsaa Bønderne havde Krav paa at behandles som Mennesker, og Engelsholms Fæstere fandt sig ikke længer i at være Herremandens Trælle. I Aaret 1788 kærede de over hans haarde Adfærd imod dem: *at* de maatte dyrke mere Jord baade til Hoved- og Ladegaarden, efter at han var kommen til Engelsholm, end tilforn og end det ved Hoverireglementet var fastsat; *at* Gaardmændene havde maattet holde Gaardens Have og Borgegaard rene; *at* de i den travleste Tid fik Tilsigelse til lange Ægter med Herremandens Korn og andre Ting; *at* nogle Bønder en Gang

havde været nær ved at sætte Livet til, da de var tilsagte at age Korn for Herremanden; at de maatte tærskes Tiendekorn, som *Tønder* havde forpagtet, og age det til Kjøbstæderne; at de maatte gjøre Hoveri til de fjærneste af Hovedgaardens Marker; at nogle af dem maatte age Gærdsel og Staver til Gaardens Have; at han af ubillige Aarsager havde udpantet hos en Bonde og fragtaget ham de til hans Avl nødvendige Heste og Redskaber og derpaa uden videre fordelt dennes Hoveri paa de andre Bønder. Hertil kom 1790 Kæremaal over, at han den nærmest foregaaende Sommer havde paalagt mange af Fæsterne at hugge en Mængde Træ, sætte det i Favn og kjøre det til hans Teglværk, alt som nyt Hoveri. Desuden ankede de over, at han fandt paa den ene ulovlige Adfærd efter den anden. I Oktober 1788 paalagde Regeringen to Mænd Justitsraad *Junghans* og Borgemester *Bang*, at de som Kommissærer skulde undersøge og paakjende denne Sag; men det gik, som det sædvanlig var Tilfældet, meget langsomt med Sagens Paakjendelse, og endnu i Oktober 1793 fik de ligesom nogle Gange før Forlængelse af den dem givne Tidsfrist. Hvad Udfaldet af Sagen blev, vides ikke; men behagelig for *Tønder* har den næppe været; han har faaet at mærke, at Bønderne ikke længer vilde finde sig i at behandles som Trælle, og at de nu kunde faa Medhold hos Regeringen, naar de forurettedes. Dette har vist nok i det mindste været en medvirkende Aarsag til, at han efterhaanden solgte største Delen af Bøndergodset til Selvejendom, og hans haarde Fremfærd har altsaa dog haft gode Følger for Engelsholms Fæstere. Den næste Ejer Kapitajn *Jermiin* afhændede det øvrige af Godset, og han gik saa vidt i sin Lyst til at sælge, at han endog fraskilte 420 Tdr. Land af Hovedgaardens egne Marker. Det Fladeindhold, han beholdt tilbage, var ikke større, end at han paa sine Græsmarker ikkun kunde græsse sine Husholdningskøer og Gaardens Heste, og om Vinteren holdt han en Del Stude til at æde Halmen. *Jermiin* døde 1807, og hans Enke *Christense Hansen* giftede sig 1810 kort før sin Død med Generalkrigskommissær *Petersen*, der saaledes fik Engelsholm og siden tilbagekjøbte 60 Tdr. Land af de gamle Hovedgaardsmarker. I en Tid af tre Aar havde Gaarden en ny Ejer ved Navn *Suhl*; men *Petersen* tog den da igen. Denne døde 1841, og hans anden Hustru, der overlevede ham, solgte kort efter Gaarden til Hr. G. *Krøyer*, senere Jægermester, som endnu er dens Ejer. Han har ogsaa tilbagekjøbt 60 Tdr. Land af Engelsholms gamle Marker, hvorpaa der udstødtes ham 6 Skøder; saaledes var disse Jorder udstykkede.

Engelsholms Hovedbygning udgjør et stort grundmuret Hus med 2 Etager foruden høje, hvælvede Kjeldere, der altid ere tørre og luftige; paa hvert af Husets Hjørner staar et 3 Etager højt Taarn med smuk Kuppel og Spir, hvorved Bygningen faar et anseeligt Ydre. Værelserne ere store og smukke, og et i Sals-etagen er endnu betrukket med forgyldte Lædertapeter ligesom

i gamle Dage. En stor Sal, der gaar igennem Stueetagen har et Gulv, der bestaar af Mastetræer, hvis Længde er 24 Alen; de vare indstrandede ved Vesterhavet, kjøbte der og førte til Engels-holm. Hovedbygningen er, som omtalt, opført 1592 af *Knud Brahe*, og indvendig meget forskjønned af *Danneskjold* og *G. Lichtenberg*. Haven, der i sin nuværende Skikkelse i Hovedsagen er anlagt af den sidst nævnte Ejer, er i gammel fransk Stil med klippede Hækker og lange Alleer; en Del af den er opfyldt Jord i Søen. Imod den skarpe Vestenvind er den vel dækket ved Læ-træer, og den staar i Forbindelse med Skoven, der strækker sig langs med den ene Side af Søen. Ladegaarden, der ligger foran Stuehuset, udgjør 3 Længer, som tildels ere grundmurede. Den nuværende Ejer, der ogsaa har anlagt Gaardens før omtalte Ben-mølle ved dens Vejr- og Vandmølle, har fra nyt af opbygget en Del af selve Hovedgaarden. Ved Laden findes i en Bakkeskrænt en Kilde, som ved Render under Bygningen forsyner en Vand-kumme midt i Gaarden med Vand, og derfra forsynes igjennem andre Render baade Kvægstalden og Springvandet i Haven med Vand. Gaarden har ikkun en Post, der staar i den hvælvede Kjelder under Stuehuset.

Hovedgaardens nuværende Hartkorn er 39 Tdr., hvoraf Gaar-dens eget Tilliggende udgjør de 36 Tdr. og det øvrige er udlagt til Husmandslodder. Det hele Fladeindhold er 656 Tdr. 4 Skpr. Land Ager, Eng, Skov, Mose og Husmandslodder. Skoven er Bøgeskov med faa spredte Ege; imod Vest efter en liden Af-brydelse fortsættes den langs Bakkerne ved Aaen af Egekrat, hvilket længst imod Vest opløses i saakaldte Egepurrer (Buske) paa lyngklædte Bakker. Bøndergodset, hvoraf der intet er til-bage, udgjorde 1660 517 Tdr. 3 Skpr. 2 Fdk. 2½ Alb. Hartkorn, det vil sige, at Landgilden deraf udgjorde saa mange Tønder haardt Korn, Rug eller Byg, eller hvad der beregnedes lige her-med. Dette er noget helt andet end Hartkorn efter Aaret 1688, hvorved Jorderne skyldsattes efter sin større eller mindre God-hed. Af det nævnte Hartkorn skulde de 403 Tdr. 2 Skpr. 3 Fdk. 1½ Alb. være ydede af øde Gaarde; der var altsaa tilbage ikkun 114 Tdr. „ Skpr. 1 Alb. Gaarden selv sattes til 112 Tdr. 1 Skpe. 1 Fdk. 1 Alb. Hartkorn. Godset laa i Nørup, Ranbøl, Lindeballe og Gadbjerg Sogne og udgjorde i alt 74 Gaarde og 20 Bol og Huse. 1785 var den fri Hovedgaardstaxt næsten 40 Tdr., hvortil kom Søgaard med ufrit Hartkorn 9 Tdr.; foruden den egenlige Hovedgaard hørte Præstegaarden, Gjøding Gaard og Mølle, Gam-melby og Sellehus, Engelsholms Ladegaard, Søgaard med 3 Bol-steder og 10 Huse paa Udmærkerne og alle disse Ejendommes Tilliggende ind under de 49 Tdr. Hartkorn. Aaret efter vare Gjø-ding Gaard (med 5 Tdr. 2 Skpr. Hartk.) og Mølle solgte. Før 1844 udgjorde Hovedgaardens eget Hartkorn ikkun 15 Tdr. 4 Skpr. 2 Fdk. fri Hovedgaardstaxt. Skovskylden, der 1785 havde været 1 Tde. 5 Skpr., var 1844 ikkun 5 Skpr., og saadan er den

endnu. Til Gaarden hører Nørup Kirke med Kirketiende 24 Tdr. 4 Skpr. matrikuleret Tiende-Hartkorn og efter den gamle Skyldsætning 183 Tdr., nu 252 Tdr. Tiende ydende Hartkorn. 1785 hørte tillige dette Sogns Kongetiende af samme Størrelse som den matrikulerede Kirketiende med til Gaarden, og da var Bøndergodset 268 Tdr. 3 Skpr. Hartkorn og udgjorde 77 Gaarde og 33 Huse i Nørup, Ranbøl, Bresten og Gadbjerg Sogne. I Aaret 1769 var Hovedgaardstaxten 59 Tdr. 4 Skpr., og Bøndergodsets Hartkorn 339 Tdr. 5 Skpr., det matrikulerede Tiende-Hartkorn var 189 Tdr. Det ovennævnte Sellehus har sit Navn af Selle (Sille, Selje) et Slags Piletræ.

Livsoplysningen.

Hensigten her er at sige noget om det, som højskolen maa se som sin hovedopgave, rent bortset fra de mange biopgaver, som tiderne og deres skiftende interesser og nødvendigheder kan kalde højskolen frem til.

Hvori bestaar da det, som til enhver tid maa være det centrale? Hvilken opgave har højskolen overfor den *enkelte*, overfor *samfundet*, overfor *folket* og overfor *menigheden*?

Det vil blive nødvendigt at sige eller nøjere bestemme, hvad jeg forstaar ved, i hvert fald de tre førstnævnte ting: den enkelte, samfundet og folket. Det vil blive gjort, efterhaanden som vi kommer til det.

Det første er egentlig lige til. Den enkelte, det er dig og mig, — altsaa ikke: dig og mig og vi to, for den enkelte det er dig og mig, inden vi naaede til at sige *vi*. Den enkelte er altsaa det menneske, der endnu er ene om sit liv, forsaavidt som et menneske overhovedet kan være dette, men der tænkes her paa privat-mennesket, mens det endnu er saa optaget af egne problemer, at det ikke har opdaget og oplevet fællesskabet, samfundet, folket og menigheden, inden det har faaet tildelt opgaver indenfor disse ting.

Det er den tilstand de fleste af os naturligt er i, naar vi er unge, men det er en tilstand, der kun er en overgangsform til noget mere virkeligt, saadan som netop ungdomstiden er det. I ungdomstiden er de personlige problemer saa stærke, at de ofte overskygger alt andet, man lever i problemer og anskuelser, og livet selv forekommer en at ligge forude. Man føler sig ofte ulykkelig i sin foreløbighed, i sin ensomme privattilværelse, og man tager revance i drømmene eller i et kammeratskabsliv, godt eller daarligt, som erstatning for det forventede.

Derfor er det ungdomstidens største fare at blive selvoptaget, begrænset om egne problemer. Ungdom er netop ofte selvkredsende, og det er slet ingen fornærmelse at sige det, for det er saaledes naturens orden. De unge fornemmer selv, bevidst eller ubevidst, at deres tilværelse er begrænset, og de længes ud derover til manddomsgerning og voksenliv. Derfor er ungdomstiden mulighedernes tid.

Naar en ungdom vokser til, vil den tid komme, da den længes bort fra den hjemlige arne, den føler at noget drager og kalder,

den vil ud og opleve selv. Det lyder maaske højtideligt at sige det saadan, men lad os saa bare sige, at den føler en utilfredshed ved det hjemlige og gaar og aner, at livet og oplevelsen deraf ikke er at finde derhjemme, men rimeligvis et andet sted ude blandt andre mennesker.

Dette kan være et svært problem for mange gode hjem, svært for forældrene at erkende, at de ikke længer kan være nok for barnet, svært for barnet at vende den gode og sikre verden ryggen for at søge livet i det usikre og fremmede. Ofte kan det forme sig som en utaknemmelighed mod hjemmet, nemlig deri at den unge vil leve livet paa sin egen maade, og derfor maaske vender hjemmet ryggen en tid. Men dette sker jo for livets skyld, fordi hvert menneske har sit kald at følge, et kald til selv at bygge et hjem op, i samme lignelse som det han forlod, blot nyskabt og personligt oplevet.

Her drejer det sig saa om, at den unge kan finde det kald, som han ubevidst leder efter, eller at han i hvert fald kan faa øjnene op for, at der er en mening med hans liv, saa det kan faa et indhold udover det at faa tiden til at gaa med en eller anden tilfældig beskæftigelse. Mangfoldige unge aner intet om sligt, men gaar ud i livsoplevelsen med en forladt barndom bag sig, som ikke ænses mere, og de lever da helt i en kredsning om deres egne private oplevelser.

Her er det højskolen har sin opgave overfor den enkelte. Maalet er først og fremmest at sprænge det privatlivets og ofte egoismens panser, som let danner sig om den unge, afspore ham fra sin egen selvoptagethed, vise ham hvad han selv godt aner, at ungdomsliv er en foreløbighed, et blændværk, afspore ham fra egne interesser, saa han fatter, at dette ungdommelige »sig selv nok« netop ikke er nok. Den unge skal rystes ud af sin naturlige selvsikkerhed. Især er der et punkt, hvor ungdom er selvoptaget og kredsende, nemlig paa det erotiske omraade. Det trænger sig paa og vil tage magten, hvis ikke begrænsningen om egne kropsproblemer blir sprængt, og den sandhed kommer for en dag, at ogsaa denne sag er til for at tjene en større hensigt. Den unge skal erkende virkeligheden i livets og dødens kamp. En skønne dag staar han jo alligevel som Hamlet og ræddes ved synet af Yoriks tomme øjenhuler. Hvorfor saa ikke sørge for paa en ærlig og redelig maade at klare hans syn paa liv og død, saaledes at alvor og virkelighedserkendelse kan beherske hans livsførelse. Det maa blive klart for ham som for alle tænkende, at hver dag er et fald mod døden, og at netop derfor er hver dag kostbar, hver glæde en gave. Han skal blive alvorlig i sit møde med livet, skal forvandles fra en ungdoms gæring og uro til et voksenliv i erkendelse af betingelserne for livet.

Før dette er sket, er der kun ringe sjangse for at fange de unge øren for det troens, haabets og kærlighedens ord, som gør, at vi dog trods alt »kan le ad banesaar og springe over grave«.

Den ungdom, der i hu og hej aldrig lærer at erkende den dødelige virkelighed, vil heller aldrig for alvor føle savnet af den kraft i aand og sandhed, som er givet os til, trods banesaar, dog at opleve og leve det virkelige liv.

Jeg kan tænke, at mange vil forarges over dette og sige, at højskolens opgave tvært imod maa være den, at føre de unge ind i lyse, skønne og dejlige drømmeriger, lære dem at fryde sig ved livet, styrke deres selvtillid og sikkerhed paa menneskelivets ret.

Ja, jeg ved dog ikke ret? — Hvis man ønsker at fremelske en overfladisk, ungdomspjattet og selvglad ungdom, der kun ser sig selv og sit eget ungdomsliv som det vigtigste problem i verden, saa er det rigtigt, — men hvis det drejer sig om at vække alvor, at føre til forstaaelse af sand virkelighed, saa maa opgaven noget nær være, som jeg her har søgt at skildre den.

Nu skal man saa heller ikke tro, at hvad der her er tale om er et pietistisk rædselsregimente med død og djævel som skræmmebilleder. Aldeles ikke. Her er blot tale om, som sagt, at erkende vort virkelige livsvilkaar og saa derefter opbygge livstroen og livstilliden paa et fastere grundlag. Hvad dette grundlag er, skal vi se om lidt.

Som sagt, det er naturligt, at ungdom kredser om sig selv, problemer trænger sig paa, og alle drejer de sig om *mig*, for det er *mig*, som skal leve, og foreløbig har jeg ikke sans for, at det skal de andre ogsaa. Her er altsaa opgaven den at sprænge det jegbetonende, — — og derefter kommer opgavens anden del, som er den vigtigste, nemlig at føre den saaledes til uro vakte sjæl ind i den oplevelse, at det er rigtigt, at det er *mig*, som skal leve livet, det eneste liv, jeg ejer, men at det kan jeg overhovedet ikke komme afsted med uden derved, at jeg lever det *med* andre. Livet er ikke mit og ikke dit, men livet, det er det, som blir til mellem dig og mig, liv er kun virkeligt i et forhold, i et fællesskab, d. v. s. det faar kun mening, indhold og betydning der. Et Jakob Knudsen-citat er godt at faa forstand af. »Det personlige er sandheden, men virkeligt blir det først, hvor hjerterne mødes.« Saa længe du er ene om en ting, betyder den ikke stort, den er en tanke, en ide, en teori, der maaske tilsidst blir din egen egoismes teori, men først der hvor det du er og ejer faar betydning i forhold til en anden eller andre, først der faar det vægt, mening, indhold, blir til virkeligt liv.

De forhold, hvori dit eget liv forvandles fra privatliv til fællesliv, altsaa hvor det faar fylde, indhold og betydning ud over sig selv, er barneforholdet til far og mor, et venskabsforhold, et kærlighedsforhold, et folkefællesskab, et menighedsfællesskab.

Fællesskab kan være af forskellig art. Man kan være inderlig fælles om en bajer; det fællesskab varer til flasken er tom. Man kan være fælles om en ide, og det varer til ideen blev forslidt, og nye tider kom med andre faner, — men de fællesskabsforhold, hvori det vi kalder kærlighed, i dette ords bedste forstand, er det

grundlæggende, de forhold bærer i sig selv et genskær af noget helt og sandt og godt og fuldkomment, — maaske blot et genskær, men dog nok til at vi kan varmes og levendegøres derved, faa mod og tro, glæde og frihed, til at leve dette saare vanskelige liv.

Disse forhold er af Gud givet os som de himmelspejl i mulde, hvori vi kan skimte en menneskelighed af guddommelig art. Vi kan misrøgte og misforstaa og nedbryde disse forhold, men dog aldrig bringe dem til ophør, hvor meget organiseret djævelskab vi end sætter ind imod dem. Disse forhold er gudgivne, eller i hvert fald, det guddommelige taler trods al daarligdom, igennem dem.

Derhen er det højskolen skal føre den enkelte, ind i et fællesliv, ind til en forstaaelse eller hellere en Oplevelse af, at det egne liv kun faar betydning i et forhold.

Men dertil hører saa ganske naturligt, at det egne liv skal være noget, skal levendegøres. Den, der ikke har noget at sætte ind i fællesskabet, er en daarlig makker. Derfor blir den næste opgave i denne forbindelse, og samtidig med det øvrige, at vække personlighedslivet, at føre den unge i forbindelse med alt, hvad dansk folkeliv og kulturliv har af værdier, for at han kan til-egne sig et personligt liv, faa udsyn, overblik og begribelse af kultur- og folkeliv, saaledes at han selv ønsker at deltage i det liv, som han har set ind i.

Altsaa, højskolens opgave overfor den enkelte er ikke at tilsløre livsvirkeligheden som den er, at: sejerløse falde kæmper alle, — der skal ikke gøres forsøg paa at stimulere ungdommens i forvejen naturlige trang til tankeløst liv, men netop at hjælpe ungdommen igennem denne fare. Opgaven er i den forstand realistisk, at vort livsvilkaar i kampen paa liv og død afklares, saa blændværkets verden gennemskues, og sandheden kommer for en dag. Dertil kommer saa det at føre ind i livets verden, at bringe vidnesbyrdet om den troens, haabets og kærlighedens kraft, som er den sande menneskelighed, og hvis sejr er betinget af Guds viljes vej.

Det menneskelige er ikke at finde blot i vore egne naturkræfter eller vor egen kultur o. s. v., — men det menneskelige, det, der gør os til mere end intelligente dyr, er det, at vi er skabt i Guds billede og lignelse. »Gud skabte mennesket i sin billede, han skabte det mand og kvinde«. Det menneskelige er da ikke mandfolket og det særlige mandfolkevæsen, ej heller kvindfolket og det særligt kvindagtige, men det menneskelige blir til, hvor kærlighed gør eet af mandighed og kvindelighed, og først i det fælles møde faar de menneskelighed hver for sig. — For at undgaa misforstaaelse maa jeg her indskyde, at der her selvfølgelig ikke tænkes ensidigt paa det erotiske, selv om den sag har sin betydning til virkeliggørelse af det, der hedder kærlighed, men der tænkes paa det, at mands og kvindes væsen, sjæl og aand udfylder og fuldstændiggør hinanden.

I samme lignelse blir det menneskelige til i andre forhold. Kald det lyrik, om De vil, det blir dog ikke mindre virkeligt af den grund. Det mandige dyrket for sig selv blir noget raat og koldt, og det kvindelige dyrket for sig selv blir noget sært jomfrufemi-nalsk væsen. Men hvad saa med de ugifte? Ak, hvilket stakels spørgsmaal. Som om det menneskelige, som er en kærlighedens aand af Gud, hvor denne aand da ikke er fornægtet, er afhængig af en kødets og naturens funktion. Gift eller ikke, — hver følge det kald til menneskeværdighed, som Gud gav, — men pas da vel paa, at du ikke tog din egen særlige begavelse og evne for at være større kald, end det forhold, hvori dit liv fik virkelighed og vægt for de andre, til hvem du er skabt at bringe vidnesbyrdet om det menneskelige. Disse andre er jo som oftest dine børn, eller de mennesker, som du staar kærligt nær og deler livet med. Tjente du din sag i kærlighed, da vidnede du om den aand, som er det menneskelige, og som dog er mest vitterlig for os i forholdet mellem mand og kvinde og dem og deres børn.

Den billedtale kan ikke være svær at forstaa. Men den kan fornægtes til skade for det sande menneskeliv.

At vække til personligt liv hos den enkelte, for at dette personlige kan tjene det fælles menneskelige, det er inderst inde højskolens opdragende gerning. Maaderne at naa det paa kan være forskellige, men synet mod det evige bestemmer, hvorhen der skal vandles.

Dette var opgaven overfor den enkelte. Altsaa at forvandle den enkelte ener til medmenneske, at sætte det private og personlige i forhold eller i tjeneste hos det fælles.

Det næste er opgaven overfor samfundet. Der maa skelnes mellem samfundet og folket. Ved det danske forhold maa forstaas noget nutidigt, samfundet er alle de mennesker, store og smaa, som i øjeblikket lever under samfundsloven. Folket maa bestemmes anderledes, men det kommer vi til senere.

Overfor samfundet har højskolen den almene opgave af den enkelte at skabe en medborger, en medarbejder i samfundets øjeblikkelige nødvendighedsliv. Her er det altsaa atter dette at føre ind i et fællesskab. Det hører nøje sammen med det foregaaende og skulde egentlig naturligt fremgaa deraf, hvad sindelaget angaar, men der hører jo ogsaa visse praktiske ting til for at fremme den sag.

Derfor er højskolen ikke blot en skole for opdragelse, men ogsaa en skole for undervisning, d. v. s. den maa saa vidt muligt give en oplysning, som kan dygtiggøre ungdom til at deltage i det medborgerlige liv. Dertil skal man kunne regne, skrive og læse med færdighed, og disse færdigheder aabner atter mulighed for tilegnelse af al den kundskab om naturens verden og menneskenes snille, om kulturliv og historie, som er nødvendig for at følge med i kulturlivets vækst.

Dette er jo ellers det maal, som alt andet skolevæsen i vort land tilstræber, nemlig en dygtiggørelse til at kunne klare kampen for tilværelsen og samtidig at give eleverne den reelle oplysning af almen art, som er nødvendig for os alle.

Hvorfor saa ikke afholde sig derfra og lade de øvrige skoler om at undervise, saa kunde højskolen helt hellige sig det opdragende?

Nej, det skal højskolen ikke. Dels fordi den skal være direkte meddelagtig i folkets øjeblikkelige samfundsdannende og skabende liv, dels fordi det er ganske soleklart, at de unge, der besøger skolerne, i høj grad trænger til videre undervisning af en art, som de ikke kan klare i børneskolen, men som den voksne hjerne kan nemme, — men mest fordi højskolen ønsker at bidrage til at personliggøre ogsaa det undervisningsmæssige oplysningsstof, der hvor man ellers ofte nøjes med at overlade det til eleven enten som dødt hukommelsesstof, tillært færdighed eller repeterede kendsgerninger. Opdagelsen af Amerika skal være ny, ikke blot for Kolombus, men for den ungdom, som i dag hører derom. Opfindelsen af dampmaskinen skal være lige saa ny og æventyrlig for den unge nu, som radio, fjernsyn og svæveflyvning er det.

Endelig er det et maal paa højskolen at forbinde den reelle dygtiggørelse med den personlige karakterdannelse, som skulde blive et resultat af det aandelige oplysningsværk, som er højskolens dybeste sigte.

Men bortset fra denne oplysning, som hører hjemme i det undervisningsmæssige, er det opgaven overfor det nutidssamfund, hvori den unge skal leve sit liv, gennem aandelig opdragelse at skabe i ham en historisk-social medmenneskelighed, hvor man ellers mener at kunne nøjes med de politisk-sociale ideer. Men det forstaas bedst gennem det følgende.

Samfundet er skiftende i sin struktur. Dets udseende, dets indhold, dets virkemaade ændres gennem tiderne. Det skabes og virkeliggøres af mænd og ideer, der ændres gennem ideernes kamp, evolution eller revolution. Samfundet er tidsbestemt, og de aander, som behersker det, er tidsaander, de skifter med de historiske årstider. Samfundet er en funktion af folkelivet, men ikke folkelivet selv, og ofte kommer det i strid med dette, hvis f. eks. ideer som er fremmede for folkelivet gennemføres fra oven.

Folket er noget andet end dette. Folket er til alle tider det samme, og den aand som behersker det, kalder vi folkeaand. Folket er en aandelig virkelighed, det bestaar ikke blot af de individer, som i øjeblikket udgør vort samfund, men folket er et udtryk for den aand, som fra oldtid til nutid og ind i fremtid altid er vor. Der er forskel paa den danske befolkning og det danske folk. Befolkningen er den menneskemængde, som udgør vort

samfund nu, men til det danske folk hører alle, som fra fortid gennem nutid ind i fremtid deltog, deltager og vil deltage i det menneskeliv, som bestemmes af dansk folkeaand. Folket, det er et samlet udtryk for dansk aand, karakter og sind, for alt det som siger os, at: her har jeg rod, herfra min verden gaar. En befolkning kan føres i mandtal, dens individer kan tælles i kroppe, men noget saadant er saa at sige ugørligt, naar det drejer sig om folket, alene derved, at, naar sandt skal siges, er det ikke alle danske samfundsborgere, der regner sig for at høre til folket. Man kan se dem svigte nu og da, og derfor er det ikke nok at tælle antallet af næser, naar det drejer sig om folket. Det er heller ikke engang afgørende med sproget og forskellige andre naturskabte ting. Det er sindelag, hjertelag og aand, det her alene drejer sig om. Derfor er det ikke altid let at vide, om manden hører til folket. At han hører til samfundet gir sig selv, hvis han ikke bryder dets love, men om han hører til folket bevises kun af hans hjertelag, hans handling, hans livs eksempel.

Det er derfor, vi i højskolen saa stærkt hævder, at det er i historien, altsaa i det gennemlevede og gennemprøvede liv, at vi stærkest og mest levende møder vidnesbyrdet om dansk folkeaand. I historien har tingene og menneskene staaet sin prøve.

Selvfølge! møder vi det ogsaa i nutid, heldigvis, for ellers var vi ilde faren, men har vi set det ske i nutid, kan vi faa det afklaret og forklaret i vidnesbyrdet fra før, og et saadant gensyn er altid bekræftende, vækkende til sikkerhed for, hvad før kun var oplevelse, — eller — har vi set det i fortid, vil nutidsøjeblikket være vaagent for den bedrift, som folkeaaanden kalder frem til handling i nutidssindet, saaledes at fortid skaber fremtid i nutidens esse og skaber denne fremtid i sit billede, altsaa i pagt med alt hvad der fra før til nu var af dansk rod.

Her er vi da, naar det drejer sig om folket, paa ganske anderledes sikker grund, end naar talen er om samfundet. Men i vore dage skelnes der ikke med tilstrækkelig klarhed her. Man taler om det danske folk, naar man mener befolkningen, landets nulevende indbyggere. Man gaar ud fra, at de meninger, som nutidens befolkning har, især naar de er flertal, ganske ligeud er et udtryk for det danske folks aand. — Det kommer meget an paa! — Sæt nu, at befolkningens flertal var blevet ført paa afveje fra den aand, som oprindeligt var den danske? Saa storartede er vi vel heller ikke, at sligt ikke vil kunne ske. En Gallup-undersøgelse kan være meget interessant, men dens betydning er meget problematisk, hvor det drejer sig om folkelige og aandelige spørgsmaal. Der burde skelnes skarpere end tilfældet er mellem samfund og folk.

Men hvad er da højskolens opgave overfor folket?

Ja, her staar vi ved højskolens hovedopgave, nemlig den at oplyse om, hvorfra og hvori folket har sin rod, oplyse om loven for alt folkeliv, den lov, der gælder bagom og ovenover vore egne

selvskabte samfundslove, selv om disse burde og skulde være skabt i folkeaandens lignelse.

Men her staar vi ogsaa ved det springende punkt, det sted hvor de fleste vil blive urolige for, at grundtvigske »teorier« begynder at stikke næbbet frem. Det er dog ikke tilfældet, fordi det her ikke drejer sig om en teori, men om en tro, som historien bekræfter gang paa gang.

Troen, vi møder her, er den, at folket, saavel som det enkelte menneske, er skabt i Guds billede og efter hans lignelse. Vi maa gaa ud fra en guddommelig skabelse fra første begyndelse, og om det nu skal forstaaes som en beaanding af det naturfødte eller som en skabelse helt af nyt er jo ikke afgørende, men det afgørende er en erkendelse af, at den enkelte, og dermed folket, har modtaget Guds skabelse.

Gud er da begyndelsen og udgangspunktet for al vor menneskelighed og for vor forstaaelse deraf, og da her i Danmark det menneskelige er dansk, maa det danske ligeledes have sit udspring i Gud. Men har Gud skabt mennesket, maa vi ogsaa, trods al elendigheden, tro, at hans skaberaand stadig vil virke i os, og at den gør det der, hvor vi vil lade aand faa magt over os, hvor vi vil give den frihed til at skabe igen. Skabelsen er ikke en gang for alle tilendebragt, men den maa foregaa i og med hvert nyt menneske.

Her ligger da opgaven for højskolen igennem historien, det levede og gennemlevede menneskeliv, at afklare den guddommelige lov for alt aandeligt menneskeliv. Og her i Danmark og Norden blir det selvfølgelig særligt opgaven at finde ind til den aandslov, som afspejler sig i vor egen folkelighed. Det er denne folkelige aandslov, som vi tænker paa, naar vi bruger ordet folke-aand og ordet folkelighed.

Jeg saa engang i Nationaltidende en overskrift, der lød saadan: Folkeleverpostejnen bliver for folkelig. Efter det foregaaende vil læserne nok forstaa, at jeg ud fra mit syn maatte finde den overskrift kostelig grinagtig, men flertallet af bladets læsere har sikkert ikke anet uraad. Det folkelige er da her opfattet som noget daarligt, noget der er »saadan lige lovlig sløjt«.

Den opfattelse af ordet er desværre almindelig. Det folkelige er det jævne, brede, lidt tarvelige, — noget i stil med grønnegaje. Det folkelige er noget, der hører hjemme hos det gemene folk, hos manden fra gaden, i modsætning til den kultiverede aristokrat. Der er noget socialt nedladende i denne opfattelse, som spaar ilde for ligheden og broderskabet!

Denne opfattelse maa vi her se bort fra og fastholde, at folkelighed er dette, at alle i folket er lige deri, at være skabt i Guds billede. I oprindelsen har ingen noget at lade den anden høre, ingen kan paaberaabe sig en finere, bedre, ædlere skabelse end den anden, — altsaa alligevel et demokratisk-folkeligt program: Vi er alle jyder for Vorherre.

Naa —, men opgaven for højskolen er altsaa at finde det i menneskelivet, hvori det gudbilledlige, genskæret af gudsloven, afspejler sig som en aandelig virkelighed, der kan oplyse os om de vilkaar, hvorunder vi har at leve vort liv, og den lov, vi har at rette os efter, om livet skal blive skaberen værdigt.

At indføre i dette er maalet, altsaa atter her at føre den enkelte ind i et fællesskab af aand, at blive medlemmer i det, som vi i aand og sandhed kalder folkeliv. Folkeandaen er da ikke et begreb, men en livsvirkelighed, som gir sig tilkende som en aandelig lov i alt det liv, som folkets historie genspejler i kunst, litteratur og alt aandeligt kulturliv. Folkeand er en aand af Gud.

Saa er da endelig tilsidst maalet med det hele at give frihed for, at oplysning om folkelighed kan komme til orde paa højskolen, at den oplysning kan blive givet, som vi plejer at kalde *livsoplysning*. Midlet dertil har fra de ældste tider og til i dag været det at tale i billedsprog, som digteren gør det, naar han vil skildre aandens liv i mennesker igennem skuespil, roman eller æventyr, — eller kunstneren, naar han vil fortælle noget saadant med sit billede eller sin skulptur, som arkitekten, naar han i sit bygværk gir udtryk for sit folks aand, saaledes som grækerne gjorde det i deres tempelbygning.

Og højskolemanden maa skabe sit billedstof ved ordets hjælp. Derfor blev foredraget det centrale. Og vær da vis paa, at foredraget er ikke snik og snak, men et forsøg paa, maaske ofte ubehjælpsomt, men dog et forsøg paa ad ordets vej at forklare og afklare, at oplyse og belyse, hvad livet er, hvad der er dets maal og dets aandelige indhold og mening. Foredraget skal ikke misbruges og anvendes til alt muligt, men vi skal aldrig glemme, at ordets vej, talt, skrevet og genfortalt, er den eneste vej fra hjerte til hjerte. Saaledes har det altid været fra Sokrates, fra Jesus Kristus, fra Petrus og Paulus, fra Shakespeare og Luther og Grundtvig til vore dage, — og saaledes er det hos det jævne menneske, at det er gennem ordet, vi bringer visnesbyrd om kærlighed, tro og haab til dem, vi holder af, og det er det, som skaber det fællesliv, som er vor virkelighed.

Her staar da højskolen centralt, ikke som en skole, der nøjes med at repetere et stof til kundskab om de af menneskene indhøstede erfaringer, men som en skole for livet, en skole, der personligt vil forkynde loven for alt levende menneskeliv, og den henter sin forkyndelse ikke fra en selvskabt ide om dette eller hint, men fra troen paa Guds kærligheds vilje gennem alle ting.

Er vi naaet saa vidt, blir det ikke svært at forstaa, at højskolens virke ganske naturligt vil føre ind i det fællesskab, vi kalder den kristne menighed. Der bekræftes nemlig til fuld vished den op-

lysning om livet i Guds lignelse, som folkeligheden vel egentlig kun anede. Men: menneske først og kristen saa, kun det er livets orden. Mødet med menigheden skal være naturligt og skal ikke opnaas ved presseri eller propaganda. Derfor skal den unge gennem sin vækkelse til naturlig folkelighed vandre frit og ligefremt ind i det aandelige menighedsliv og ind i den kristentro, som alt det andet forblommet hentydede paa.

Der prædikes ikke paa højskolen, men det er en klar sag, at den Gud, som anes bag al skabelse, ikke er en eller anden guddom, men Gud den almægtige, himlens og jordens skaber. Vejen fra folkeliv, i den forstand hvori vi nu har set, og til menighedsliv er ikke lang og ikke vanskelig at finde. Og der er saaledes heller intet vanskeligt i at forstaa, hvorfor Grundtvig kunde tale om dankhed og kristendom som to nøje samhørende ting.

Lovsoplysning, det er da en oplysning om det liv, som er virkeligt, altsaa ikke et blændværk, et tilsyneladende, et midlertidigt liv, men et liv som er virkeligt levende, altsaa fri af døden. Og det liv er kun givet i Gud. Det er et aandeligt liv, der her er tale om, et liv der i sandhed er: »bedre end kød og blod«.

Livsoplysningen skal tjene til at vække sind og sans til klar anskuelse af livets værdier, de sande og uforfalskede, den skal tjene til at oprejse det sindelag, som kan skelne mellem væsentligt og uvæsentligt, som kan skelne mellem ret og uret, sandt og løgn, godt og ondt, liv og død, ikke saadan som vi tidsbestemt og ud fra forskellig idebelysning kan definere disse ting, men saaledes som de af Gud er givet, og som de afklares i historien gennem det menneskelige, folkelige og kristelige.

Det er livsvigtigt for den enkelte at kunne skelne. Det er livsvigtigt for et samfund, at dets medlemmer har denne sunde sans og reelle bevidsthed. Det tjener folket bedst i alle maader, at folkelivet ligger fast paa livsoplysningens grund. Og det er en følge af det alt sammen, at det saaledes levendegjorte menneske vil være i pagt med den aand, som raader i menigheden. Dermed er der enhed og sammenhæng, og derpaa bygger al kultur og alt folkeliv.

Sune Andresen.

Moderne.

Moderne paa Engelsholm vinteren 1943—44 blev ikke refereret i dagbladene, de kan derfor kun kort blive omtalt her.

Det første møde blev afholdt onsdag den 1. december. Talerne var forstander Arnfred fra Askov og seminarieforstander Futtrup fra Jelling. Arnfred talte om: Grundlaget for vor kultur. Han pegede paa, hvorledes man i de sidste 100 aar mere og mere havde vænnet sig til at anlægge et videnskabeligt grundlag for vor livsanskuelse og hele vor kultur. Han paaviste med slaaende eksempler, hvorledes dette livsgrundlag har spillet fallit. For at mennesker og folk kan leve sammen i fællesskab og opbygge en kultur er det nødvendigt, at de bøjer sig under en fælles autoritet af anderledes stabil natur end videnskaben er det.

Forstander Futtrup talte om: Konfirmationen. Han drog tilfelts imod den almene opfattelse af denne, baade det at gøre den til en blot familjefest, men ogsaa den opfattelse, at konfirmationen skulde være en bekræftelse paa daabspagten, da sagen dog er den, at det er Gud og ikke os, der fornyer pagten. Futtrup mente, at det var redeligst, om vi helt afskaffede konfirmationen.

Det næste møde holdtes den 16. januar med forfatteren Jørgen Bukdahl og forstander frk. Jørgine Abildgaard som talere. Jørgen Bukdahl talte i anledning af aaret 1944, som er højskolens 100aar, om højskolen og belyste dens aandelige forudsætninger i romantiken. Linjerne blev trukket op til nutiden. Frk. Abildgaard talte varmt og godt om mindernes betydning for os alle. Hun tog sit udgangspunkt i myterne og i minderne fra hendes eget hjem.

Den 22. februar var der møde igen. Den ene taler var professor, dr. teol. P. G. Lindhardt fra Aarhus og den anden skulde have været pastor Holm fra Herning, men han blev syg dagen før og kom altsaa ikke. Af den grund fik jeg, iøvrigt uden vanskelighed, professor Lindhardt til at tage begge foredragene. Denne ordning kom vi ikke til at fortryde, idet professoren viste sig som en ypperlig fortæller. Klart og særdeles interessant gjorde han rede for de gudelige vækkelsers forløb i vort folk, altsaa ikke den officielle kirkehistorie, men de aandelige strømninger, der indenfor kirken eller ofte paa tværs af den tilførte vort folk nye religiøse og kristelige værdier. Linjen blev ført op lige fra Ansgar til Anders Nørgaard. Det blev et møde, som vi alle mindes med glæde.

Den 10. marts talte Aage Møller og jeg. Godsejer, dr. phil. Gudmund Schütte skulde have talt, men allerede i januar havde han sendt afbud paa grund af forholdene. Aage Møller talte om: Opdragelse og gik stærkt i rette, som saa ofte før, med det ældre slægtled, hans egne jævnaldrende. Hans tale var god og stærk. — Jeg talte om højskoletankens vækst gennem det 19. aarh. og trak linjen op til vore dage.

To dage efter dette møde blev Engelsholm beslaglagt. Vi naaede altsaa dog at faa vinterplanen gennemført. Sommermøderne kunde vi ikke holde her, hvor vi nu er, grundet paa for lille plads. Udendørsmøder er ikke saa rare, især ikke naar der ingen sal er i baghaanden.

Vinterens møderække var vellykket, synes jeg. Vi haaber, at vi snart kan genoptage arbejdet.

S. A.

Regnskab.

INDTÆGTER

Kasse den 1. novbr. 1943	322.71 kr.
Medlemsbidrag	1177.00 -
Ialt....	1499.71 kr.

UDGIFTER

Porto, annoncer, medlemskort etc.	108.60 kr.
Kørsel	109.80 -
Honorarer	430.00 -
Trykning af aarsskrift	271.50 -
Ialt....	919.90 kr.

Kasse d. 1. novbr. 1944: 579.81 kr.

Lange